

Małgorzata Januszewska, Mirosław Januszewski

Aktywizacja turystyczna osób niepełnosprawnych

Ekonomiczne Problemy Usług nr 82, 243-255

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA JANUSZEWSKA

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

MIROŚLAW JANUSZEWSKI

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałbrzychu

AKTYWIZACJA TURYSTYCZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wprowadzenie

Powszechność uprawiania turystyki oraz jej dostępność dotyczy również osób niepełnosprawnych. Turystyka jest tą formą aktywności życiowej człowieka, która wyzwala dodatkowe pokłady pozytywnej energii, szczególnie ważnej w przypadku osób niepełnosprawnych. W Polsce żyje 5,5 mln osób niepełnosprawnych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego 80% z nich, czyli ponad 4 mln, wcale nie podróżuje. Z prognoz wynika, że liczba osób niepełnosprawnych będzie wzrastać w tempie rocznym 0,25–0,30% ogółu mieszkańców. Aktywność turystyczna¹ tej grupy jest obecnie częstym tematem badań krajowych i zagranicznych. Podejmuje się wiele prac badawczych zmierzających do określenia potrzeb, barier i uwarunkowań uprawiania turystyki przez to środowisko. Badania jednak nie są prowadzone systematycznie i mają charakter wybiórczy, stąd też dla powodzenia polityki turystycznej wobec osób niepełnosprawnych wiedza na ich temat jest niewystarczająca.

¹ „Aktywność turystyczna” jest terminem często używanym w badaniach turystyki w celu określenia wielkości udziału ludności w różnych formach turystyki, powinno się ją utożsamiać z liczbą i częstotliwością wyjazdów turystycznych, za: V.T.C. Middleton, *Marketing w turystyce*, Wydawnictwo WSH, Warszawa 1997, s. 79.

Jeszcze niedawno problematyka wykluczenia niepełnosprawnych z życia społecznego nie była dostrzegana w polityce. W latach 80. XX wieku w *Rezolucji Rady Unii Europejskiej w sprawie integracji społecznej osób niepełnosprawnych* określono cel, którym była identyfikacja i eliminacja barier stanowiących przeszkodę w dostępie do praw i pełnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia. W 2002 roku uchwalono deklarację madrycką, która wzywa do zapewnienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia w pełnej integracji ze społeczeństwem. Zgodnie z artykułem 26 Karty Praw Podstawowych „Unia Europejska uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im niezależność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności”. Osoby niepełnosprawne mają takie same prawa jak inni obywatele europejscy i w tym celu należy zagwarantować im dostęp do turystyki. W latach 2007–2013 na dostępność turystyki dla osób niepełnosprawnych Unia Europejska przeznaczyła 5 mld euro. W Polsce kwestia dostępności turystyki dla osób niepełnosprawnych znalazła odzwierciedlenie w rządowych programach wsparcia rozwoju turystyki, takich jak: *Strategia rozwoju turystyki w latach 2001–2006* oraz *Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku*, w programach UE, działaniach legislacyjnych oraz inicjatywach podejmowanych przez organizacje publiczne i organizacje non profit. Działania te nie przynoszą jednak oczekiwanego tempa zmian i większej aktywności turystycznej osób niepełnosprawnych. Jak twierdzą sami zainteresowani, bariery są tak ogromne, a działania tak wybiórcze, że nie rozwiązują problemów w sposób zasadniczy.

Celem artykułu jest określenie atrybutów uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce oraz identyfikacja barier ograniczających ich aktywność turystyczną. Do realizacji celu wykorzystano badania ankietowe prowadzone przez studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz inne badania dostępne w literaturze przedmiotu.

1. Aktywność turystyczna osób niepełnosprawnych

Zdefiniowanie osoby niepełnosprawnej nie jest zadaniem prostym i jednoznacznym. Zdaniem J. Hołówki oraz D. Niklasa pojęcie niepełnosprawności należy rozpatrywać w kontekście siedmiu kryteriów, według których charakteryzuje ją jako:

- zależność wynikająca z nieproduktywności (ekonomia);
- stan kalectwa, który ogranicza wykonywanie normalnych funkcji (medycyna);
- stan uprawniający do pewnych świadczeń określonych aktami prawnymi (prawo);
- stan ograniczonej możliwości uzyskania zatrudnienia (zatrudnienie);
- pourazowy syndrom zachowania i emocjonalnego stresu (psychologia);
- wypadnięcie z dotychczasowych ról społecznych i nabycie piętna (socjologia);
- stan opisany w wybranych kategoriach przez osobę zainteresowaną (znaczenie subiektywne)².

W Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych określono osoby niepełnosprawne jako te, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, które mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji³. Prawo polskie sprowadza niepełnosprawność do niezdolności do pracy. Osoba niepełnosprawna to osoba, której stan ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolność do wykonywania pracy zawodowej, jeżeli uzyskała orzeczenie o⁴:

- zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany lub lekki);
- całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy;
- rodzaju i stopniu niepełnosprawności (dotyczy osób, które nie ukończyły 16. roku życia).

Kryteria orzekania o stopniach niepełnosprawności opierają się na międzynarodowej klasyfikacji uszkodzeń, niepełnosprawności i ograniczeń w peł-

² I. Poliwczyk, *Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych na rynku pracy*, Wyd. Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna, Warszawa 2007, s. 15.

³ Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r., M.P. z 13.08.1997 r. nr 50 poz. 475.

⁴ *Ustawa z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, jednolity tekst (DzU z 2010 r. nr 214, poz. 1407).

nieniu ról społecznych sformułowanej w 1980 roku przez Światową Organizację Zdrowia, w której zdefiniowano⁵:

- uszkodzenie (ang. *impairment*) jako wszelką stratę lub wadę psychicznej, filozoficznej lub anatomicznej struktury albo czynności;
- niepełnosprawność (ang. *disability*) jako wszelkie ograniczenie lub brak wynikający z uszkodzenia – możliwości wykonywania czynności na poziomie uważanym za normalny dla człowieka;
- upośledzenie (ang. *handicap*) jako niekorzystną sytuację danej osoby będącą wynikiem uszkodzenia lub niepełnosprawności, polegającą na ograniczeniu lub uniemożliwieniu wypełniania ról, które są uważane za normalne, biorąc pod uwagę jej wiek, płeć, czynniki kulturowe i społeczne.

Wydaje się, że dopiero te trzy określenia rozważane łącznie pozwalają w pełni zdefiniować sytuację osób niepełnosprawnych. Te trzy pojęcia pozwalają określić relacje osób z ograniczoną sprawnością z resztą społeczeństwa oraz ustalić fizyczne, kulturowe czy społeczne bariery, które ograniczają korzystanie przez nie z różnych struktur społecznych, w pełni dostępnych dla innych obywateli. Pozwalają również na uniknięcie schematycznego unifikowania, sprowadzania do wspólnego mianownika sytuacji życiowej wszystkich osób niepełnosprawnych⁶. O istocie niepełnosprawności świadczą jej rodzaje, które można sprowadzić do czterech typów⁷:

- 1) osoby z niesprawnością sensoryczną (niewidome i słabo widzące, niesłyszące i słabo słyszające);
- 2) osoby z niepełnosprawnością fizyczną (z niepełnosprawnością motoryczną, z uszkodzeniem narządu ruchu oraz z przewlekłymi schorzeniami narządów wewnętrznych);
- 3) osoby z niepełnosprawnością psychiczną;
- 4) osoby z niepełnosprawnością złożoną, tzn. dotknięte więcej niż jedną niepełnosprawnością.

⁵ *International Classification of Impairments Disabilities and Handicaps*, World Health Organization, Geneva 1980.

⁶ K. Kaganek, *Modele regresyjne uprawiania turystyki aktywnej przez osoby niepełnosprawne wzrokowo i ruchowo*, "Bio-algorithms and Med-systems Journal", edited by Medical College – Jagiellonian University, vol. 1, no. 1/2, 2005, s. 221–226.

⁷ J. Sowa, *Pedagogika specjalna w zarysie*, Fosze, Rzeszów 1999, s. 117.

Nie ma powodu, by osoba niepełnosprawna nie mogła cieszyć się uczestnictwem w ruchu turystycznym, podobnie jak osoby sprawne. Uprawianie turystyki stanowi szansę dla osób niepełnosprawnych i sprzyja ograniczeniu konsekwencji niepełnosprawności w sferze fizycznej i psychicznej oraz stanowi płaszczyznę integracji społecznej tej grupy. Przyjęło się sądzić, że uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turystyce wynika głównie z powodów zdrowotnych i rehabilitacyjnych.

Badania prowadzone przez studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu na grupie osób niepełnosprawnych⁸ pozwoliły ustalić, że głównym motywem uprawiania turystyki jest wypoczynek (41%), w dalszej kolejności wyróżniono poprawę zdrowia (22%), krajoznawstwo (20%) oraz odwiedziny u krewnych i znajomych (18,5%).

Przeoglądając badania innych, można zauważyć podobne wnioski. K. Kaganek za pomocą modeli regresyjnych wykazał, że głównym motywem podróży turystycznych u niepełnosprawnych z dysfunkcją wzroku jest poznanie i poprawa zdrowia, zaś u niepełnosprawnych ruchowo – turystyka wypoczynkowa. Kaganek poddał analizie także czynniki warunkujące aktywność turystyczną. Istotny wpływ na udział w podróżach turystycznych miał wiek niepełnosprawnych, pomoc innych osób, tradycje turystyczne w rodzinie, posiadanie samochodu i pomoc organizacji⁹.

Z badań prowadzonych przez PWST w Białej Podlaskiej wynika, że niepełnosprawni ruchowo podporządkowują uprawianie turystyki celom leczniczym, poznawczym, społecznym i biologicznym¹⁰. T. Skalska porównała motyw podróży osób niepełnosprawnych i ogółu Polaków i stwierdziła, że nie-

⁸ W badaniu wzięło udział 156 osób niepełnosprawnych, głównie z województwa dolnośląskiego, do których studenci dotarli z ankietą, korzystając z poczty elektronicznej e-mail, komunikatora Tlen i drogą bezpośrednich wywiadów. Próbę empiryczną dobrano metodą kwotową, w której uwzględniono strukturę populacji generalnej osób niepełnosprawnych ze względu na wiek, rodzaj niepełnosprawności i miejsce zamieszkania. Badania służyły do napisania pod kierunkiem autorki artykułu prac magisterskich.

⁹ K. Kaganek, *Modele regresyjne uprawiania...*, 221–226.

¹⁰ J. Żbikowski, *Wpływ organizacji i stowarzyszeń na aktywność turystyczną osób niepełnosprawnych*, w: *Rola krajoznawstwa i turystyki w życiu osób niepełnosprawnych*, red. A. Stasiak, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 2008, s. 89–99.

pełnosprawni kierują się potrzebą wypoczynku, odwiedzin krewnych i znajomych oraz chęcią poprawy zdrowia¹¹.

Motywacje podróży należy traktować jako proces dynamiczny w zachowaniu turysty, który wypełnia lukę pomiędzy odczuwanymi potrzebami a decyzją o podjęciu działania. Na podstawie prezentowanych badań zauważa się, że czas spowodował zmiany w zachowaniach nabywczych niepełnosprawnych. Im młodsze badania, tym cel wypoczynkowy wyraźnie dominuje nad innymi motywami podróży.

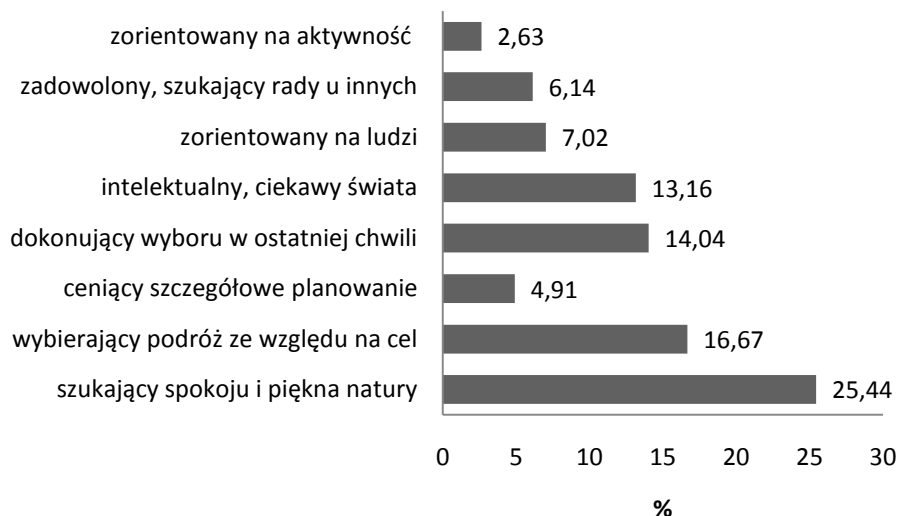
Problematyka zachowań konsumenta na rynku jest złożona i niezwykle trudna do analizy. O ile w literaturze przedmiotu wiele uwagi poświęcono ekonomicznym, demograficznym i politycznym czynnikom postępowania nabywczych, o tyle wpływ psychologicznych i społecznych czynników jest ciągle niedoceniany¹². Charakter i zakres uwarunkowań społecznych znajduje odzwierciedlenie w profilu konsumenta. Na rysunku 1 zaprezentowano typy zachowań niepełnosprawnego konsumenta na rynku turystycznym.

Z danych zawartych na rysunku 1 wynika, że wśród osób niepełnosprawnych najwięcej jest wrażliwych na piękno, szukających spokoju i możliwości obcowania z naturą. Widocznie perspektywa opuszczenia „czterech ścian” jest najsilniejszym bodźcem aktywizującym niepełnosprawnych.

Z badania prowadzonego przez studentów UE we Wrocławiu wyłania się obraz preferencji osób niepełnosprawnych względem organizacji wyjazdów turystycznych. Najczęściej niepełnosprawni mogą liczyć na pomoc rodziny (42% ogółu badanych) i znajomych (10,5%), zaś 33% organizuje turystykę samodzielnie. Tylko 7% badanych uczestniczy w turystyce dzięki aktywności organizacji nieochodowych i 1% korzysta ze specjalnych ofert przygotowanych przez biura podróży. Niepełnosprawni turyści są grupą społeczną o niskich dochodach, która wg badania jest w stanie przeznaczyć na turystykę do 500 zł rocznie (62% ogółu respondentów) lub 1000 zł (24% badanych).

¹¹ T. Skalska, *Podróże turystyczne osób niepełnosprawnych: wybrane cechy*, w: „Problemy Turystyki” nr 1–2/2002, s. 87–103.

¹² A. Niezgodna, P. Zmyślony, *Popyt turystyczny, uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2003, s. 92.

Rys. 1. Profil społeczno-psychologiczny niepełnosprawnego konsumenta na rynku turystycznym

Źródło: opracowanie na podstawie badań prowadzonych przez M. Szczepanik, *Aktywność turystyczna osób niepełnosprawnych*, praca magisterska napisana pod kierunkiem M. Januszewskiej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Jelenia Góra 2011; M. Szymanowska, *Turystyka osób niepełnosprawnych w Jeleniej Górze*, praca magisterska napisana pod kierunkiem M. Januszewskiej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Jelenia Góra 2011.

2. Ograniczenia udziału osób niepełnosprawnych w turystyce

Przystosowanie produktu turystycznego dla potrzeb i oczekiwań osób niepełnosprawnych nie jest zadaniem prostym i wymaga znacznych nakładów finansowych, organizacyjnych i polityczno-prawnych oraz współpracy przedstawicieli osób niepełnosprawnych, administracji rządowej, samorządowej, biznesu turystycznego i wielu innych podmiotów. Polska w przełamywaniu barier znajduje się na początku tej trudnej drogi. Za najlepiej przystosowane do uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce uznawane są: kraje skandynawskie, Australia, Nowa Zelandia, USA i Japonia.

Do najczęściej wymienianych w literaturze przedmiotu utrudnień ograniczających aktywność turystyczną należą bariery: architektoniczne, komunikacyjne, społeczne, finansowe, informacyjne, psychiczne, brak ofert i brak fachowych kadr¹³.

W badaniu brytyjskiej agencji Leonard Cheshire pytano osoby niepełnosprawne o ich doświadczenia związane z zagranicznymi podróżami turystycznymi. Z raportu podsumowującego wynika, że¹⁴:

- co czwarty badany, który nie zdecydował się na wyjazd, zrezygnował z wyjazdu ze względu na problem dostępności;
- prawie połowa osób, które wyjechały za granicę, twierdzi, że pracownicy biura podróży organizującego wycieczkę nie posiadali podstawowych wiadomości dotyczących potrzeb niepełnosprawnych klientów;
- prawie 60% ankietowanych, którzy spędzili wczasy poza Wielką Brytanią, miało problemy z transportem;
- około jedna czwarta osób skarżyła się na uszkodzenie wózka inwalidzkiego lub innego sprzętu podczas podróży;
- co trzeci badany został zakwaterowany w miejscu nieprzystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- co czwarty miał problem z uzyskaniem ubezpieczenia turystycznego.

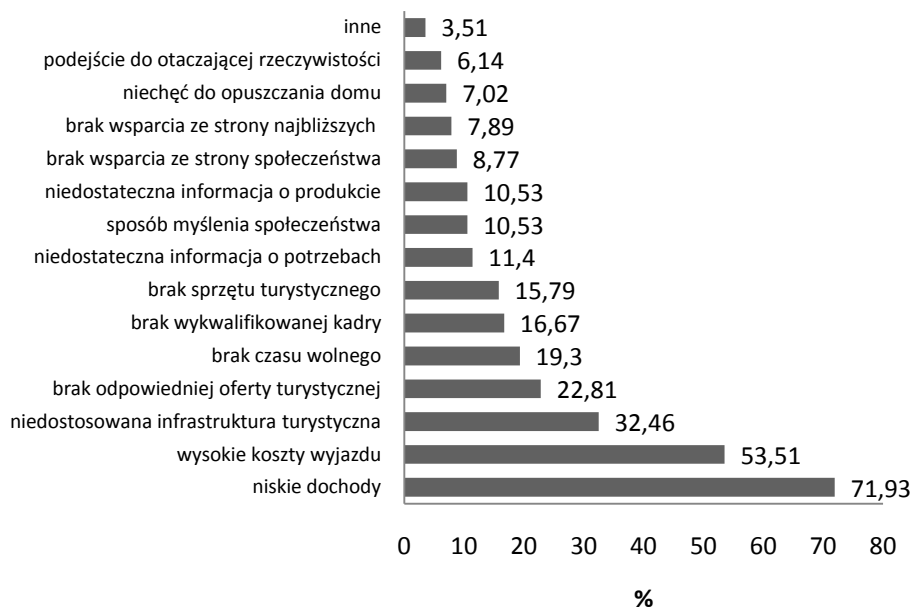
W badaniu prowadzonym przez magistrantów UE we Wrocławiu zidentyfikowano bariery, które ograniczają lub uniemożliwiają niepełnosprawnym z województwa dolnośląskiego aktywne uczestnictwo w turystyce; wyniki zaprezentowano na rysunku 2.

Z badania wynika, że niepełnosprawni respondenci największe przeszkody dostrzegają w wymiarze finansowym, tj. niskich dochodach (72%) i wysokich kosztach wyjazdu (53,5%). Badani przyznali, że problemu w dostępie do turystyki upatrują również w niewystarczającym stopniu dostosowanej infrastrukturze turystycznej (32,5%)¹⁵ oraz braku odpowiedniej oferty turystycznej (23%).

¹³ *Turystyka ludzi niepełnosprawnych*, red. T. Łobożewicz, Wydawnictwo COIT, Warszawa 1991, s. 32.

¹⁴ Badania prezentowane na portalu: www.niepełnosprawni.pl.

¹⁵ Z rozmów swobodnych prowadzonych przez studentów wśród osób niepełnosprawnych wynikało, że największą barierą związaną z bazą materialną turystyki jest ograniczona możliwość korzystania ze środków zbiorowego transportu.

Rys. 2. Bariery utrudniające osobom niepełnosprawnym uprawianie turystyki

Źródło: M. Szczepaniak, *Aktywność turystyczna osób niepełnosprawnych*, op. cit., s. 93.

Sprawny turysta poszukując odpowiedniego do swoich potrzeb produktu turystycznego, zwraca się o pomoc do biura podróży, niestety w przypadku osób niepełnosprawnych organizatorzy turystyczni oferują niewiele. Tylko nieliczni touroperatorzy mają w asortymencie usług hotele dla niepełnosprawnych, ewentualnie proponują sprawdzenie wybranych hoteli pod względem przystosowania do potrzeb turystów niesprawnych. Nikt nie prowadzi banku informacji turystycznej dla niepełnosprawnych. Lukę informacyjną próbuje wypełnić portal www.niepełnosprawni.pl. W Polsce funkcjonuje niewiele biur podróży oferujących pakiety przygotowane specjalnie z myślą o osobach niepełnosprawnych. Jedynym w Polsce działającym od 2009 roku biurem posiadającym certyfikat European Network for Accessible Tourism jest Accessible Poland Tours z Warszawy. Innym przykładem jest biuro Tairon z Lublina.

Wśród organizatorów imprez turystycznych dla osób niepełnosprawnych znajdują się także organizacje inwalidzkie, lecznicze oraz edukacyjne, wśród których należy wymienić:

- Lubelski Związek Inwalidów Narządu Ruchu – tworzy produkt kwalifikowanej turystyki pt. „Turystyka motorowa jako forma aktywizacji społecznej osób niesprawnych ruchowo” i organizuje samochodowe podróże turystyczne oraz imprezy turystyczno-nawigacyjne, np. rajdy „Koziołek”;
- Stowarzyszenie „Koniczynka” z Poznania wspomagające turystycznie dzieci i młodzież niepełnosprawne umysłowo poprzez organizację wyjazdów i prowadzenie ośrodka szkolno-wychowawczego w Mińsku Mazowieckim;
- Fundacja „Tacy Sami” z Gliwic, która aktywizuje niepełnosprawnych turystów, uruchamiając imprezy turystyczne dla nurków oraz kursy nurkowania w kraju, w Chorwacji i Egipcie, obozy konno-wspinaczkowe w Kotlinie Kłodzkiej, obozy żeglarskie, dofinansowuje wyjazdy dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na obozy i kolonie w kraju i za granicą;
- Fundacja Aktywnej Rehabilitacji – jest to inicjatywa osób niepełnosprawnych ruchowo dla osób niepełnosprawnych z trwałymi uszkodzeniami rdzenia kręgowego poruszających się na wózkach inwalidzkich, która organizuje między innymi Obozy Aktywnej Rehabilitacji;
- Centrum Turystyki Podwodnej „Nautica” z Krakowa – utworzone dla trzech grup niepełnosprawnych, tj.: dzieci, młodzieży i dorosłych. Środowisko wodne i nurkowanie okazało się dla tych ludzi idealną formą ucieczki od ograniczeń dnia codziennego, pozwalającą przekroczyć barierę fizycznej niesprawności. Centrum oferuje niepełnosprawnym kursy i obozy dla płetwonurków pod nazwą „Zerowa grawitacja”, które pomagają osobom niepełnosprawnym odkryć nieznane dotąd możliwości ruchowe własnego ciała, uwierzyć we własne siły i znaleźć nową drogę walki z ograniczeniami;
- Toruńska Fundacja Ducha przy wsparciu Gminy Miasta Toruń i PFRON organizuje dla osób niepełnosprawnych spływy kajakowe Czarną Hańczę i Kanałem Augustowskim, rajdy tatrzańskie, obozy hipoterapeutyczne i konno-wspinaczkowe w Jurze Krakow-

sko-Częstochowskiej, rajdy żeglarskie oraz wycieczki krajoznawcze i kulturowe;

- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze – wdrożyło i systematycznie realizuje program „turystyka dla wszystkich”, także dla potrzeb osób niepełnosprawnych, identyfikuje dostępność do obiektów turystycznych oraz organizuje dla tej grupy imprezy turystyczne w kraju i za granicą.

Wśród istotnych ograniczeń aktywności turystycznej zidentyfikowano braki kompetencyjne pracowników turystycznych do obsługi osób niepełnosprawnych. Ministerstwo Sportu i Turystyki dostrzegając ten problem, przeznaczyło w latach 2010 i 2011 środki finansowe na dofinansowanie zadań związanych z rozwojem zasobów ludzkich poprzez kształcenie kadr dla turystyki w zakresie bezpośredniej obsługi klienta, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Planowane konkursy na rok 2012 zawierają identyczne zadania.

W latach 2006–2008 realizowany był projekt DIADA funkcjonujący w ramach programu „Leonardo da Vinci” i mający na celu przygotowanie programu szkoleniowego dla osób, które umiałyby w efekcie przygotować rzetelną i przydatną informację turystyczną przeznaczoną dla osób niepełnosprawnych. Problematykę szkoleń kadr turystycznych podjęły w ostatnich latach organizacje turystyczne i władze niektórych województw. Dla przykładu Lubelska Regionalna Organizacja Turystyczna prowadzi szkolenia obsługi osób niepełnosprawnych w ruchu turystycznym, a Dolnośląska Organizacja Turystyczna – kurs teleinformatora turystycznego, który jest przeznaczony dla osób niepełnosprawnych. W województwie opolskim odbywają się szkolenia „Turystyka bez barier – profesjonalizacja kadr branży turystycznej” zakładający budowanie systemu turystyki dostępnej dla osób niepełnosprawnych oraz podwyższenie umiejętności kadr turystycznych w zakresie obsługi tej grupy.

Przełamywanie barier architektonicznych i komunikacyjnych następuje głównie pod przymusem legislacyjnym. Zakres dostosowania obiektów noclegowych do potrzeb osób niepełnosprawnych reguluje rozporządzenie Ministra Infrastruktury¹⁶, które określa wymagania dla obiektów hotelarskich i kempin-

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (DzU nr 75, poz. 690 z późn. zm.).

gów. Najlepiej dostosowane dla potrzeb osób o niepełnej sprawności są hotele wyższych kategorii oraz przedsiębiorstwa uzdrowiskowe.

Kolejną barierą zniechęcającą osoby niepełnosprawne do aktywności turystycznej jest dostępność komunikacyjna. Polega ona na utrudnieniach w podróży oraz braku środków transportu dla osób z dysfunkcją narządu ruchu. Pod tym względem polski transport publiczny pozostaje nadal jednym z najmniej przyjaznych w Europie, pomimo zapowiedzi PKP, że personel nieodpłatnie świadczy pomoc podczas wsiadania i wysiadania oraz oferuje wagony dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Parlament Europejski dostrzegając bariery uczestnictwa w turystyce niektórych grup społecznych (między innymi niepełnoprawnych), w 2008 roku wyszedł z inicjatywą programu „Turystyka społeczna w Europie”, który zakładał zwiększenie liczby osób uczestniczących w turystyce, a także zwalczanie jej sezonowości. Komisja Europejska motywowana przez Światową Organizację Turystyczną (UNWTO) i Parlament Europejski podjęła kilka działań, z których najbardziej rozpoznawalny jest program „Calipso”. Jego celem jest upowszechnianie istniejących dobrych praktyk przy jednoczesnym zapewnieniu dostępności do wymiany turystycznej dla różnych grup docelowych. Zgodnie z założeniami adresatami programu są osoby wykluczone z turystyki, w tym niepełnosprawni. Polska przystąpiła do projektu w 2009 roku.

Uwagi końcowe

Zmiany demograficzne są niekorzystne dla dalszego rozwoju turystyki w Polsce, stąd jedyną możliwością zwiększenia popytu wewnętrznego jest właściwe zagospodarowanie osób obecnie wykluczonych z turystyki, w tym niepełnosprawnych. W ostatnich latach można zauważyć rosnące zainteresowanie osób niepełnosprawnych turystyką, co jest wynikiem wzrostu nakładów finansowych i poziomu życia, przełamywania barier, które do tej pory uniemożliwiały aktywność turystyczną tej grupie.

Pomimo inicjatyw administracji rządowej, osoby niepełnosprawne nadal nie są postrzegane przez branżę turystyczną jako ważny segment rynku turystycznego, co skutkuje brakiem działań ukierunkowanych na tę grupę turystów. Zarządzający regionami turystycznymi nie analizują stopnia dostosowania swoich usług do potrzeb osób niepełnosprawnych. Poprawę dostępności do turystyki widzą jedynie w przełamywaniu barier architektonicznych, stąd analizy doty-

czą wyłącznie bazy hotelowej i żywieniowej. Dopóki branża turystyczna i władze samorządowe nie uznają, że infrastruktura, informacja i usługi turystyczne pozbawione barier są wyznacznikiem jakości, siły marki i szansą na uzyskanie przewagi konkurencyjnej, dopóty nie zaktywizują do działania niepełnosprawnych turystów, a dany region nie stanie się dla nich atrakcyjny.

TOURISM ORIENTED ACTIVATION OF THE DISABLED

Summary

In recent years the growing interest in tourism of the disabled could be observed. Tourism product adjustment for the needs and expectations of the disabled is not an easy task and requires overcoming many barriers limiting their access to it. The objective of the hereby article is to define attributes of the disabled participation in tourism, as well as the identification of barriers reducing their tourism oriented activity. Surveys conducted among students of Wrocław University of Economics and other research available in professional literature were used in order to implement the set goals.

Translated by Hanna Fujak